

Uvjeti valjanog braka katolika.

Piše: Dr. I. A. Ruspini.

Namjera nam je ispitati i ustanoviti osnovno načelo, po kojem se prosluguje valjanost braka katolika za gragjanski naš forum.

I.

1. Po članku X. konkordata¹⁾ nadležna je jedino crkva da izda zakone i sudi o ženidbi katolika, dok je država nadležna samo glede gragjanskih pravnih posljedica. Kako je vidjeti, luče se u tom članku dvije strane ženidbe: ženidba u sebi i gragjanske pravne posljedice. Prvo spada isključivo u područje i djelokrug crkve, a drugo isključivo u područje i djelokrug države; prvo je predmet isključivog zakonotvorstva i sudovanja crkve, a drugo predmet isključivog zakonotvorstva i sudovanja države. Na ženidbu u sebi, t. j. na njenu valjanost odnosno nevaljanost, utječu lih crkveni propisi, dok propisi gragjanski utječu lih na gragjanske pravne posljedice. Jedini adekvatni razlog valjanosti braka katolika jest njegovo suglasje sa crkvenim propisima, kao što je i jedini i adekvatni razlog nevaljanosti braka katolika njegovo nesuglasje s crkvenim propisima. Gragjanski stoga propisi nemaju nipošto vrijednosti i značaja ženidbenih zapreka za brak katolika (*impedimentum dirimens matrimonii*), već ga mogu samo zabranjivati (*impedimentum impediens matrimonii*), lišavati ga gragjanskih pravnih posljedica i ustanovljivati kazne proti prekršiteljima tih zabrana.

¹⁾ *Quum causae ecclesiasticae omnes et in specie, quae fidem, sacramenta, sacras functiones nec non officia et jura ministerio sacro annexa respiciunt, ad Ecclesiae forum unice pertineant, eadem cognoscet iudex ecclesiasticus, qui perinde de causis quoque matrimonialibus juxta sacros Canones et Tridentina cumprimis decreta iudicium feret civilibus tantum matrimonii effectibus ad iudicem saecularem remiissis“.*

U navedenom je sadržano temeljno načelo našeg zakonodavstva o ženidbenim stvarima katolika. To je načelo kao temeljno te mjerodavno pridržano i provedeno u zakonu za ženidbe katolika i u patentu od 8. listopada 1856., kojom se zakon za ženidbe katolika uvodi.

2. Prva stavka patenta od 8. listopada 1856. izriče svrhu, radi koje se zakon za ženidbe katolika izdaje. Svrha mu je: „Da se propisi gragjanskog prava postojeći za ženidbe katolika u sklad dovedu s naredbama katoličke crkve“. Pošto po propisima katoličke crkve na valjanost braka katolika utječu lih njeni, a nipošto gragjanski propisi, te pošto po izričitoj izjavi gragjanskog zakonodavca nazočni zakon svrhu imade, da se gragj. propisi u sklad dovedu sa propisima crkve, to je očito, da nazočni zakon ne može sadržati nijednog gragjanskog propisa, kojemu bi pripadao utjecaj na valjanost braka katolika.

U istoj stavci veli se dalje: „Mi smo... radi svrhe čl. X., sadržanog u našem ugovoru, što ga sa sv. stolicom sklopismo, zaključili glede ženidbenih stvari katoličkih naših podložnika, u koliko iste spadaju u područje zakonotvorstva gragjanskoga, izdati niže navedeni zakon...“ Zakonom se dakle ovim provagja čl. X. konkordata. Članak pako, taj, kako smo gore vidjeli, sadrži ustanovu, da gragjanski propisi nikako ne utječu na valjanost braka katolika. Doslijedno tomu ne može ovaj zakon (t. j. zakon za ženidbe katolika) sadržavati ikakov gragjanski propis, kojemu bi pripadao utjecaj na valjanost braka katolika. — U citiranoj se stavci naglasuje ujedno, da su predmetom ovoga zakona ženidbene stvari katolika „u koliko iste spadaju u područje zakonotvorstva gragjanskoga“. Tu se očividno luči strana gragjanske ženidbe (gragjanske pravne posljedice, zabrane, kaznene ustanove) od crkvene (valjanost braka), te izriče, da nazočni zakon radi lih o gragjanskoj strani, t. j. da u njem sadržani gragjanski propisi nikako ne utječu na samu valjanost braka katolika.²⁾

²⁾ Na isti se način luči u § 1. zak. za žen. kat. strana gragjanska zaruka od crkvene: „Da li u prigodi kojoj imade vjeridba, zatim kolik je upliv istih vjeridba, da se iz njih izvesti mogu zapreke ženidbene: odlučuje o tom sud duhovni. Da li i na koliko iz vjeridbe nastaje pravna obveza na naknadu štete kakove: odlučuje o tom redoviti sudac po §§. 45. i 46. obćega gragjanskoga zakona i s obzirom na zabrane, sadržane u zakonu ovom.“

3. Istaknuto pravno stanje odražuje se u člancima uvodnog patenta od 8. list. 1856. Tu je govora o „kaznama i pravnim štetama“, njem. „Rechtsnachtheile“ (čl. III); o „moćima građanskima“, njem. „bürgerliche Wirkungen der Ehe“ (čl. VI.); o „raspustu građanske ženidbe“, njem. „Trennung der bürgerlichen Ehe“ (čl. VIII.); o „građanskim pravnim posljedicama“ (čl. VII.); o „građanskim pravnim razmjerima“ njem. „bürgerliche Rechtsverhältnisse“ (čl. IX.). Sve su to izrazi, koji najodlučnije i najjasnije ističu i upućuju na čisto građansku stranu ženidbe.

Isto se odražuje u paragrafima zakona za ženidbe katolika. Tu je govora o „kaznama“ (§§ 35. 77.), o „građanskim (pravnim) posljedicama“ (§§ 31. 47. 51. 55. 72.), o „građanskim pravima“ (§ 52.), o „građanskim pravnim zahtjevima“ (§ 55.), o „građanskim pravnim razmjerima“ (§§ 44. 46. 48. 70.). I ovi izrazi očividno upućuju na čisto građansku stranu ženidbe.

Mnogi članci uvodnog patenta i paragrafi zak. za žen. kat. donose propise o predmetima, čiji je značaj i čisto građanska narav tako očita te je izvan svake sumnje, da dotični propisi smjeraju samo na građansku stranu ženidbe. Tu je govora o „pogodbama (ugovorima) ženidbenima, njem. „Ehepacte“ (čl. VI. §§ 34. 47. 72. 77.), o „nasljednom ugovoru“, njem. „Erbvertrag“, (§ 47. 77.), o „nasljednom pravu i pravu na plemstvo“ (§ 34.), o „imovini“ (čl. X. §§ 34. 47. 52. 71.), o „imetku“ (čl. VII.), o „pristojnom uzdržavanju“ (§§ 47. 48. 58. 63. 69. 71.), o „obskrbljivanju djece“ (§ 52.), o „otšteti“ (§ 52.), o „razlučenom stanu“ (§ 69.), o „tražbinama i rasprama odnosećima se na imovinu“ (§ 64.), o „tražbinama na imovinu“ (§ 69.), o „rasprama glede imovine“ (§ 70.), o „pravu na zakonito nasljedstvo“ (§ 70.) o „posljednoj volji“ (§ 77.).

4. Građanske uvjete braka sadrže §§ 4. 5-7. 10. 11. 12. 13. 14. 21. 22. 76. zak. za ženidbe katolika. Uvjeti su to dopuštenog, a ne valjanog braka, kako se to jasno vidi iz samog teksta, gdje se rabi izraz „nesmije“ ili ekvivalentan, te se tako domašaj i vrijednost građanskog propisa ograničuje lih na ženidbenu zabranu, koji nikako ne utječe na valjanost braka katolika. Isporede li se ovi paragrafi sa §§ 48. 49-50. 54. 61. 67. 69. i 74. 58. o gr. zak.³⁾, razabrati će se, da su se dotadanje

³⁾ § 48.: „... nedorasli nemogu se valjano oženiti“. § 49.: „Maloljetnici . . . nesposobni su . . . valjano oženiti se“. § 50.: „Da bi se mogli valjano oženiti maloljetnici . . .“ § 54.: „Zakoni politički odregjuju, s kojima

gragjanske ženidbene zapreke u zakonu za ženidbe katolika prometnule u gragjanske ženidbene zabrane.

5. §§ 42. 48. 43. 44. 45. zak. za žen. kat. odregjuju nadležnost sudova glede pitanja valjanosti braka katolika.⁴⁾ Po § 42. u savezu sa § 48. sudi lih kat. crkveni sud o valjanosti braka, koji je ili od uvijek čisto katolički ili je takovim barem u času, kada se parnica provagja. Isto vrijedi po § 43. za brak, koji je u vrijeme sklapanja, a ujedno i u vrijeme parnice mješovit. „A fortiori“ vrijedi ustanova § 43. za brak prvobitno čisto katolički, a u času parnice mješoviti. Po §§ 44. i 45. zvan je jedino kat. crkveni sud, da riješi za kat. stranku pitanje o valjanosti braka, koji je u času sklapanja čisto nekatolički bio, a mješovit je u času parnice. — Katolički crkveni sud može, kako se to po sebi razumijeva, pri prosugjivanju valjanosti braka uporabiti lih kat. crkvene propise. To je i gragjanski naš zakonodavac predobro znao, pak je ipak izrekao, da je u upitnim slučajevima i u ozna-

osobami vojničkimi . . . ne može se valjano sklopiti ženitba . . .“ § 61.: „Zločinac . . . ne može valjano oženiti se“. § 67.: „Ženidba nevalja megju dvije osobe, koje su učinile megju sobom preljubočinstvo . . .“ § 69.: „Za valjanost ženidbe ište se takogjer napovijed . . .“ § 74.: „Da valja napovijed i odtuda zaviseća valjanost ženidbe, dovoljno je . . .“ § 58.: „Muž našavši ženu noseću od drugoga može osim slučaja naznačenoga u § 121., iskati, da se ženidba proglassi da nije tvrda“.

⁴⁾ § 42.: „O valjanosti ženidbe katolika odlučuje onaj sud duhovni, koji je nadležan po zakonih crkve katoličke“. § 48.: „Ako dvije osobe, koje su se uzele kao kršćani nekatolički, pregju na vjeru katoličku, tad, ako nastane pitanje o valjanosti ili nevaljanosti ženitbe, odlučuje ženitbeni sud katolički“. § 43.: „O valjanosti ženitba, koje se sklapaju megju kršćani katoličkimi i nekatoličkimi, može, dok jedan ženitbeni drug spada crkvi katoličkoj odlučivati samo katolički sud ženitbeni“. § 44.: „Ako od dva ženitbena druga, koji su se uzeli kao kršćani nekatolički, pregje jedan na vjeru katoličku, neće time stranka nekatolička biti priječena, poslužiti se svojim pravom pobijanja po zakonu ženitbenom i pred sudom ženitbenim, kojemu je usljed vjeroispoviedanja svoga podčinjena, a može se i valjanost ureda radi izviditi po istom zakonu i po istom sudu. Presuda izrečena o valjanosti ženitbe, bit će odlučna pri prosugjivanju gragjanskih pravnih razmjera. Nego ako presuda glasi, da ženidba nije valjana imat će se ista posredovanjem zemaljskoga načelstva saobćiti crkvenom sudu katoličkoga ženitbenoga druga, da isti sud riješi, na koliko može izrečena presuda biti obvezatna za savjest pomenutoga druga ženitbenoga“. § 45.: „Stranki, koja je prešla na vjeru katoličku, bit će prosto, pred svojim crkvenim sudom poslužiti se onim pravom pobijanja, što joj ga daje zakon crkveni. A i prosto je sudu ovomu, ureda radi izviditi valjanost ženitbe.“

čenom opsegu, o kojem govore spomenute ustanove §§ 42. 48. 43. 44. i 45. zak. za žen. kat., nadležan da sudi o valjanosti lih kat. crkveni sud. Tim je samim najodlučnije istaknuo, da gragjanskim propisima ne pripada nikakav utjecaj na valjanost braka katolika.

6. §§ 3. 18-19. i 20. zak. za žen. kat. pružaju osobito jasne i jake dokaze za tvrdnju, da je naš gragjanski zakonodavac svoje propise udesio prema gore izloženom temeljnom načelu čl. X. konkordata i posvemašnjem suglasju s njim.

Po § 3. ne smije se nijedan katolik u monarkiji (sada: Hrvatskoj i Slavoniji) ženiti, ako njegovom braku na putu stoji crkvena ženidbena zapreka.⁵⁾ Zakonodavac veli „nesmije“, a ne veli „ne može sklopiti valjanog braka“, premda je i po njegovom shvaćanju brak katolika nevaljan, ako mu na putu stoji kakova crkvena ženidbena zapreka. Zašto dakle ne veli „ne može sklopiti valjanog braka“? Razlogom jest, što u područje zakonotvorstva gragjanskoga ne spada donijeti propise o uvjetima braka katoličkoga. Uvjeti valjanosti kat. braka dobivaju svoju posebnu moć jedino po crkvenom zakonu; s njim jedinim stoje, s njim jedinim padaju. Gragjanski propisi svi, — dakle i oni, koji nešto propisuju, što je po crkvenom pravu uvjet valjanosti braka katolika, — ne utječu na samu valjanost; sva je njihova moć u tom, da ženidbu zabranjuju.⁶⁾

§§ 18 i 19 govore o formi sklapanja braka te odregjuju pred kim se ima dati očitovanje privoljenja na ženidbu. Zakonodavac veli u § 18: „očitovanje privoljenja ima se učiniti pred župnikom vjerenika ili vjerenice (razumijeva se: katoličkim), a u § 19: „Pri ženidbah megju kršćanima katoličkim i nekatoličkim ima se očitovanje učiniti pred duhovnim pastirom katoličkim. Iznimki od ovoga pravila ima mjesta u onih krajevih carevine, za koje je sv. stolica izdala napatuk od 30 travnja 1841.; u području ovih krajeva ima se kao zakonito smatrati privoljenje, koje po vjerenicah bude učinjeno pred duhovnim pastirom stranke nekatoličke i u nepritomnosti župnika katoličkoga“. Istaknuta

⁵⁾ „Nesmije nijedan katolik ženiti se u carevini Austrijskoj drugčije, nego držeći se svih propisa, što ih zakon crkveni ustanovljuje glede valjanosti ženitbe“.

⁶⁾ Jednaki se dokaz izvesti dade iz izraza „nesmije“ odnosno „zabranjeno je“ upotrebljenog po gragj. zakonodavcu u čl. V. i X. uvodnog patenta, te iz stilizacije § 74. zak. za žen. kat.

ovdje forma je po crkvenom pravu bitna forma sklapanja braka, t. j. forma, o kojoj ovisi sama valjanost braka. Zašto ne rabi gragj. zakonodavac izraz, koji bi brakove sklopljene u opreci sa opisanom formom označivao nevaljanima? Razlogom jest, što gragjanski zakoni propisuju formu, koja je bitna, ali je ne propisuju ka o bitnu.⁷⁾ Propisati bitnu formu kao takovu spada u isključivi djelokrug i područje crkve.

§ 20. govori o sklapanju ženidbe po punomoćniku te zahtijeva za takovo sklapanje a) dozvolu vladinu, b) posebnu punomoć s oznakom osobe budućeg ženidbenog druga, c) neopozvanu (punomoć) u času sklapanja. Crkveno pravo zahtijeva za valjano sklapanje braka po punomoćniku: α) posebnu punomoć s oznakom osoba budućeg ženidbenog druga i β) neopozvanu (punomoć) u času sklapanja. Očito je, da § 20. ne postavlja uvjet pod a) kao uvjet valjanosti. Za uvjet pod a) veli gragjanski zakonodavac: „treba za to izhoditi dozvolu u načelstva zemaljskog“ (njem. soll). Za uvjet pod b) veli: „ima se izdati osobita punomoć itd.“ (njem. soll). Izrazi „treba“ i „ima se“ (njem. soll) imadu isto značenje i domašaj, pa zato ne može uvjet pod b), u koliko je propisan gragjanskim zakonom, biti uvjetom valjanosti braka. Uvjet pod c) uvodi naš gragjanski zakonodavac ovim riječima: „Wird die Vollmacht vor Schliessung der Ehe widerrufen, so ist sie (t. j. punomoć) zwar ausser Kraft gesetzt, aber der Machtgeber bleibt für den durch seinen Widerruf verursachten Schaden verantwortlich.“⁸⁾ Prema tomu ovisi o uvjetu pod c) trajanje valjanosti punomoći. O uplivu toga uvjeta na samu valjanost braka ne sadrži § 20. nikakove ustanove.⁹⁾ Ovakovo sustavno i skrupulozno biranje izraza pokazuje,

⁷⁾ Posve drugačije izrazuje se § 38. Naputka: „Za valjanost ženidbe iziskuje se, da vjerenici pred vlastitim župnikom od obje ili od jedne stranke . . . izjave privoljenje svoje. Nego u onih krajevih carevine, za koje je sveta Rimaska stolica izdala naputak od 30. Travnja 1841., neće neprisutnost katoličkoga župnika pri ženidbah megju katolici i kršćani nekatoličkim biti dovoljna, da bi radi nje ženidba bila nevaljana“ i o. gr. zakon: „Za valjanost ženidbe ište se . . . svečano očitovanje privoljenja“ (§ 69.) . . . „pred urednim duhovnim pastirom vjerenika i vjerenice“ (§ 75.) . . . „pred župnikom katoličkim“ (§ 77).

⁸⁾ Donosimo njemački tekst, jer je hrvatski u ovoj važnoj stavci dovršan i netočan.

⁹⁾ Posve drugačije izrazuje se § 76. o gr. zak.: „Svečano očitovanje privoljenja može se učiniti po punovlastniku; ali treba izmoliti dopuštenje

kako je naš gragjanski zakonodavac svu skrb onamo upravio, da što jasnije i odlučnije istakne, da je lih crkva vlasna postavljati uvjete valjanosti braka, a on sam da niti hoće niti postavlja uvjeta valjanosti.

7. Poznata je uska sveza, u kojoj stoji zakon za ženidbe katolika sa Naputkom za duhovne sudove.¹⁰⁾ Ista ih je osoba u isto vrijeme izdala, najme Othmar Rauscher, tada knez-biskup Sekavski, a kasnije kardinal i nadbiskup bečki. Pri tom služio je Naputak kad podloga i uzorak za zakon za ženidbe katolika, a i konačna redakcija zakona za ženidbe katolika uslijedila je prema konačnom tekstu Naputka. Ova uska sveza opravdava zaključak, da je osnovno načelo Naputka takogjer osnovnim načelom zakona za ženidbe katolika (u pogledu valjanosti kat. braka).¹¹⁾

Temeljno (osnovno) načelo Naputka sadrže §§ 12. 69. i 95.¹²⁾ § 12. izriče, da valjanost ženidbe ovisi lih o božjem i crkvenom zakonu. § 69. izriče, da država svojim propisom ne može zapriječiti valjanost braka. § 95. izriče, da je jedino crkveni sudac vlastan odlučiti o valjanosti braka (razumijeva se: lih prema božjim i crkvenim zakonima), a gragjanski sudac da može odlučivati jedino o čisto gragjanskim posljedicama.

Prema ovim §§ Naputka ovisi valjanost (kat.) braka lih o crkvenim zakonima, a nikako i nipošto o gragjanskima. Pošto je, prema rečenom, osnovno načelo zakona za žen. kat. Istovjetno

u načelstva zemaljskog, i naznačiti u punovlašću osobu, s kojom se ženidba ima sklopiti. Ženidba skopljena bez toga osobitog punovlašća nevalja. Ako je punovlašće porečeno prije skopljene ženitbe, ženitba istina nevalja, ali vlastodavac odgovara za štetu prouzročenu svojom porekom“.

¹⁰⁾ Sr. Wolfsgrueber, Jos. Othmar Card. Rauscher, S. 135.—154.

¹¹⁾ § 3. zak. za žen. kat. upućuje izrično na Naputak.

¹²⁾ § 12.: „Sklopiti savez, koji će u istinu ženidba da bude, nesposobni su svi oni samo, o kojih zakon Božji i crkveni izjavljuje, da su za to nesposobni“. § 69.: „Sveta je dužnost kršćanima, izkazivati oblasti državnoj onu pokornost, koju nas sam Gospod uči po apostolu svojem. Tim točnije ima on ispunjavati one zakone državne, koji brižljivo nastoje oko toga, da se uzdržava red ćudoredni. Premda dakle oblast državna nemože naredbami svojimi priječiti, da se među kršćanima sklopi valjana ženitba, zato ipak nije dopušteno Austrijskom državljaninu, u nemar metati one propise, što ih Austrijski zakon ustanovljuje glede gragjanskih posljedica, koje su sa ženitbom skopčane.“ § 95. „Stvari ženitbene spadaju pred crkvenoga sudca, koji je vlastan suditi o valjanosti ženitbe i o dužnosti, koje iz nje izvire. O čisto gragjanskih posljedica odlučuje oblast državna“.

s osnovnim načelom Naputka, ne može zakon za ženidbe katolika sadržavati nikakove gragjanske ustanove ili propisa, kojemu bi pripadao utjecaj na valjanost braka.

8. Da osvijetlimo odnošaj našeg gragjanskog zakona o ženidbi katolika napram zakonu crkvenom, poslužiti ćemo se prisposodobom. § 34. o. gr. zak. ustanovljuje, da se pravna sposobnost inozemaca prosugjuje po zakonima njihove domovine (države).¹³⁾ Ova je ustanova općenita i načelna te se odnosi i na one inozemne zakone, koji su nastali nakon što je § 34 o. gr. zak. u krepost stupio. Inozemne zakone ne stvara i ne dokida naš zakonodavac, već odnosna država; pravovaljano stvoreni ili promijenjeni po odnosnoj državi mjerodavni su za prosugjivanje pravne sposobnosti dotičnih državljana na području našeg zakonodavca. Slično je s našim ženidbenim pravom. U čl. X. konkordata usvojio je gragj. naš zakonodavac načelo da su jedino crkveni zakoni mjerodavni za prosugjivanje braka katolika. Crkva, a ne država, odregjuje što je crkveni zakon, ona ih stvara i mijenja; pravovaljano stvoreni ili promijenjeni crkveni zakoni mjerodavni su za valjanost braka katolika u državnom forumu.

II.

Ne možemo mimoići poteškoću, koja se proti našem razlaganju i dokazivanju iznosi. Dovodimo ju u onom ruhu, u kojem se u najnovije vrijeme pomolila, a glasi ovako:¹⁴⁾ „Država nije crkveno ženidbeno pravo priznala valjanim i u gragjanskom forumu u onom obliku, u kojem se ono nalazi „in corpore juris canonici“ i u ostalim formalnim izvorima kanonskog prava, nego u jednom posebnom konkretnom obliku, u kojem ga je kao „Naputak za duhovne sudove“ sa „Zakonom za ženidbe katolika“ kao državni zakon proglasila ces. patentom od 8. listopada 1856., koji je i danas još u banskoj Hrvatskoj u potpunoj zakonskoj moći. Samo u slučajevima, za koje ne ima odredbe u „Naputku“ priznaje se mjerodavnim opće crkveno pravo (od § 251. Nap. za duh. sud.) . . . Država

¹³⁾ „Sposobnost osobna tudjinaca preduzimati pravne poslove prosudjuje se u obće polag zakona mjesta, pod kojimi tudjinac po svojem prebivalištu, ili ako neima pravoga prebivališta, po svojem rodjenju kao podanik stoji . . .“

¹⁴⁾ Vd. Glasnik bisk. bos. i sr. g. 1912. br. 11. str. 89. op. i.

je staro crkveno pravo u posebnom konkretnom obliku formalno učinila državnim zakonom i kao takav ga promulgirala, dok toga u pogledu novoga crkvenoga prava nije učinila“.

Poteškoća ova upire se na dvije činjenice: što je Naputak objelodanjen u državnom zakonskom listu i što se u § 3. zak. za žen. kat. izrično upućuje na Naputak.

1. U drž. zak. listu objelodanjen je cijeli Naputak. Uzme li se izraz „objelodanjenje“ u smislu proglašenja zakona (promulgatio legis), pripadati će svima ustanovama Naputka značaj formalnog građanskog zakona. Ovakovom shvaćanju protivi se sam oblik nekih ustanova Naputka. Vd. § 1.: „Krist Gospodin povratio joj je prvobitnu čast i učinio ju sakramentom novog zavjeta“. § 22.: „Ako kršćani nekatolički misle, da se razdriješiti može vez ženidbeni, to crkva žali one, koji su u bludnji takovoj, ali ne može dopustiti, da bi bludnja oskrvnjivala svetost zakona njezinoga“. § 56.: „Dočim je crkva u svakom obziru skrbiti htjela za dostojanstvo i za čistoću ženidbe, nije joj se probitačno činilo, odviše umnožavati broj zaprieka rastavljajućih“. § 66.: Crkva odurava ženidbe među kršćani i takovimi, koji su se odmetnuli od kršćanstva. Tako isto kori ona ženidbe medju katolici i nekatoličkimi kršćani i odgovara svoju djecu od ženidba takovih. § 75.: „Pristoji se, da ženik i nevjesta prije nego što će pred licem crkve sklopiti savez za sve dane života svoga, savjest svoju očiste svetootajstvom pokore i da pobožno prime tijelo Gospodinovo. Dok ne dobiju duhovničkog blagoslova u domu Božjem, neka zajedno nestanuju u istoj kući“. — Protivi se takom shvaćanju i sadržina ustanova nekih §§ Naputka. Čas prije navedeni § 66. sadrži crkvenu zabranu mješovite vjere, § 57. impedimentum impediens sponsalium, § 58. impedimentum impediens voti, § 59. impedimentum impediens temporis clausi, § 67. interdictum ecclesiae, § 74. zabranu crkvenu vjenčati one, koji ne znaju temeljne istine kat. vjere. Sve su ovo čisto crkvene zabrane, a nisu nikako i građanske ženidbene zabrane. § 20. izriče, da postojeći ženidbeni vez tvori ženidbenu zapreku, a § 21. ustanovljuje, da se izvršena ženidba kršćana razriješuje samo smrću. Ove ustanove nije građanski zakonodavac, kako svi priznavaju, usvojio u toj općenitosti.

Iz činjenica dakle, što je Naputak objelodanjen u drž. zak. listu, ne smije se zaključiti, da je tim samim postao formalnim državnim zakonom.

2. U § 3. zak. za žen. kat. upućuje se na Naputak ovima riječima: „Ustanove crkvenoga zakona ženidbenoga mogu se viditi iz Naputka, koji je za duhovne sudove u carevini odregjen i zakonu ovom priklopljen.“ U njemačkom glasi ta stavka: „Die Bestimmungen des kirchlichen Ehegesetzes sind aus der für die geistlichen Gerichte des Kaiserthumes bestimmten und diesem Gesetze beigefügten Anweisung zu entnehmen“. Izraz „sind zu entnehmen“ može značiti, „mogu se viditi“, kako to hrvatski tekst donosi, a može i značiti „imaju se uzeti“. U prvom slučaju otpala bi svaka poteškoća, zato ćemo se baviti samo drugim. U tom slučaju odredio bi bio zakonodavac, da se crkveni ženidbeni propisi uzeti imaju iz Naputka. Ta se odredba nikako ne odnosi na cijeli Naputak, t. j. na sve ženidbene propise u njem sadržane, kako se to vidi iz rečenoga pod II. 1., a jasno je i iz izreke prve § 3., gdje je govor samo o onim ženidbenim crkvenim propisima, koji se odnose na valjanost braka katolika;¹⁵⁾ razabire se to i iz toga, što je zakon za žen. katolika namijenjen građanskim sudovima,¹⁶⁾ za koje imadu praktičnu vrijednost samo propisi crkveni o valjanosti braka. Upitna dakle stavka § 3. zak. za žen. kat. odnosi se samo na one crkvene propise, koji se tiču valjanosti kat. braka.¹⁷⁾

Ustanoviv ovo, iznijeti ćemo najprije naše tumačenje upitne odredbe, a zatim navesti razloge, koji isključuju protivničko.

Kada se je 8. list. 1856. izdavao zak. za žen. kat., bili su pravno-valjani propisi crkvenog ženidbenog prava o valjanosti braka katolika sabrani u Naputku za duh. sudove. Jamstvo je za to pružalo strukovno mnijenje najvažnijih rimskih kanonista i bogoslova,¹⁸⁾ nadalje list¹⁹⁾ papinskog puno-

¹⁵⁾ „Nesmije... ženiti se... nego držeći se svih propisa, što ih zakon crkveni ustanovljuje glede valjanosti ženitbe...“

¹⁶⁾ Čl. II. uvodnog patenta: „Od dana, kojega započne krepost zakona ovoga, imadu svjetovni (građanski i vojnički) sudovi propisa istoga zakona držati se kao pravila pri raspravah, koje su im timi propisi doznačene“.

¹⁷⁾ Sr. Pachman u Heimerl's Vierteljahres-schrift f. Rechts und Staatswissenschaft, 1859. Bd. 1. S. 85—86.

¹⁸⁾ Otštampano na koncu Naputka te glasi: „Praesentem instructionem quam Celsissimus et Reverendissimus Princeps Archiepiscopus Vindobonensis Joseph Othmarus Rauscher exaravit, pro singulari, qua praestat modestia, nobis exhibuit, ut privatum nostrum de ea iudicium aperiremus. Hujusmodi benignitati respondere cupientes, diligentiori quo valuerimus examini opus

moćnika i nuncija Viale-Prelà, koji je uslijedio na otpis²⁰⁾ punomoćnika vladarevog, zatim list²¹⁾ istoga Viale-Prelà na biskupe monarkije i konačno suglasni zaključak biskupa mo-

subjecimus, et pro rei veritate declaramus nihil in eo nos invenisse, quod vel sacrorum Canonum praescripto, vel Apostolicarum Constitutionum ordinationibus, vel probatorum Doctorum sententiis conforme non sit. Quamobrem opus summo labore ac sapientia elucubratum, merito futurum confidimus, et in vastissimis Imperii Austriaci regionibus, ubi in usum fuerit inductum, sacrae aequae ac civili Reipublicae benevertat. Romae die 4. Maii Anni 1855. Aloysius Tomasetti S. Theol. et I. U. Dr., Hannibal Capalti S. Theol. et I. U. Dr., Petrus Becks Praep. generalis S. I., Laurentius Valenzi S. Theol. et I. U. Dr., Laurentis Nina I. U. Dr.^a

¹⁹⁾ Literae Eminentissimi Card. Viale-Prelà d. d. 18. Aug. 1855. u Coll. Lac. Tom. V. col. 1236: „ . . . ^o) Apprime mihi notum est, quanti momenti sit desiderium, quod in pluries memoratis litteris pansum est circa instructionem matrimonialem; non diffiteor pro bono rei esse vel maxime optandum, ut nulla suboriatur difficultas et hoc sensu ad S. Sedem scribam“.

²⁰⁾ Literae Princ. Archieppi Viennensis ad Pronuntium Aplicum Card. Viale-Prelà d. d. 18. Aug. 1855. u Coll. Lac. Tom. V. col. 1234: „ . . . ^o) Augustissimus Imperator attentis, quae per Austriam obtinent, circumstantiis necessarium omnino ducit, ut tribunalia ecclesiastica in imperio cuncta in pertractandis causis matrimonialibus accurate observent instructionem, cu quantus labor impensus sit Eminentia Vestra Reverendissima novit. Plane confidit, in gravissimo hoc negotio nullam suborituram fore difficultatem“.

²¹⁾ List od 2. veljače 1856.: „Articulo X. Conventionis die 18. elapsi mensis Augusti inita statuitur inter alia, Causas Matrimoniales ad forum ecclum pertinere, de iisdem iudicium ab Ecclio iudicio esse ferendum, juxta modum in eodem articulo expressum. Non opus est, ut indicem, quanta sint utilitatis, quae in memorato articulo statuuntur, sed facile est intelligere, vel maxime optandum, quin immo plane necessarium esse, ut in pertractandis causis matrimonialibus perfecta vigeat uniformitas in omnibus tribunalibus ecclis, quae de memoratis causis iudicium ferre debeant. Ut rei tanti momenti esset debito modo consultum, Emus Cardinalis de Rauscher, summo studio, summaque cura quandam circa res matrimoniales Instructionem exaraverat, neque aliud quam ipsius rei bonum prae oculis habens, suumque plerisque Imperii Austriaci Archiepiscopis opus subjecerat, petens, ut ipsi suam circa illud sententiam panderent. Neque his contentus fuit Emus Card. de Rauscher, sed cum Romam se contulisset, praefatam Instructionem quinque ex praestantioribus canonistis romanis subjecit, qui fide et sacrorum Canonum doctrina in urbe eminent et in magna aestimatione penes Ipsam Sanctam Sedem sunt, quique re diligentiori . . . etc. Exemplar memoratae Instructionis ad Dominationem Tuam Illmam ac Rmam hisce meis litteris adjicio, praeclarissimorum autem Canonistarum, quos superius innui, auctoritati innixus, haud ambigo declarare meo quidem iudicio Episcopis Imperii Austriaci omnia et quaecumque in praefata Instructione continentur tuta conscientia sequi posse“.

narkije sabranih u Beču g. 1856., kojim su odlučili uvesti Naputak pri crkvenim ženidbenim sudovima.²²⁾ Na temelju svega ovoga mogao je gragjanski naš zakonodavac posve siguran biti, da su u Naputku sabrani i sadržani pravno-valjani crkveni propisi o uvjetima valjanosti braka katolika, pak je dosljedno tomu i mogao naložiti svjetovnim sudovima, neka ustanove crkvenog zakona o uvjetima valjanoga braka katolika uzmu iz Naputka, u koju im je svrhu u drž. zak. listu pružio njegov tekst. Ovo je jedini prirodni i ispravnii smisao upitne stavke § 3. zak. za žen. kat. i lih ovakovim tumačenjem može se uzdržati nužni sklad te stavke i sa prvom izrekom § 3. i sa ostalima Šima i sa temeljnim načelom cijeloga zak. za žen. kat. sa čl. X. konkordata.

Protivničko mnijenje kosi se sa svim onim, što smo pod I. 1.-8. naveli,²³⁾ baca na gragj. zakonodavce ljagu neiskrenosti i nedosljednosti najgore vrsti, pošto je po tom mnijenju, ako se ispravno u zadnjim konsekvencijama shvati, zapravo i u istinu na koncu konca za valjanost braka katolika mjerodavno ne pravo crkveno, već gragjansko; prikazuje ženidbeno pravo katoličko petrefaktom i njegovo stanje nakon konkordata nepovoljnijim, nego što je (u ovoj poli monarkije) ikada prije bilo, te ga tako stavlja u pogledu samostalnosti i neovisnosti (od gragj. zakonodavstva) ispod grčko-istočnog ženidbenog prava u nas.

²²⁾ *Conventus episcoporum Austriae a. 1875. Acta. n. XXXV. (u Coli. Lac. Tom. V. col. 1235.): „Vel maxime optandum, quin immo necessarium plane est, ut in pertractandis causis matrimonialibus perfecta vigeat uniformitas in omnibus tribunalibus ecclesiasticis, quae de memoratis causis iudicium ferre debeant. Quae cum ita sint, Episcopi congregati instructionem de causis matrimonialibus pertractandis ab Eminentissimo Cardinali Archiepiscopo Viennensi exaratum iudicibus ab ipsis deputandis normam constituent“.*

²³⁾ Formalne gragj. ženidbene zapreke isključuje napose još § 55. zak. za ženidbe katolika, gdje se ustanovljuje da i svjetovni sudovi imadu pro-sugjivati valjanost braka „po zakonu crkvenomu“, nadalje § 36., gdje se za otpust ženidbene zapreke traži samo oprost crkveni (sr. §§ 37. 38. 21. zak. za žen. kat. glede otpusta formalnih gragj. ženidbenih zabrana) te čl. III. IV. i X. uvodnog patenta, gdje fraza „dok je (još) vladalo gragjansko pravo“ pokazuje, da danas za katolike ne ima u pogledu uvjeta valjanosti braka gragjanskih propisa, ili što je isto, formalnih gragj. ženidbenih zapreka.